

PŘIŠEL BEFEL OD CÍSAŘE PÁNA

Polní pošta –
příběhy Čechů
za první
světové války

Pavla Horáková, Jiří Kamen

argo

PŘIŠEL BEFEL OD CÍSAŘE PÁNA

Polní pošta – příběhy Čechů za první světové války

Pavla Horáková, Jiří Kamen

argo

Přední předsádka – Koloman Moser: František Josef I.

Zadní předsádka – Ilustrace z časopisu čs. legií na Rusi Houpačky

Na str. 1 fotografie zákopů československých legionářů v Alsasku

Na frontispice kresba Otto Gutfreunda V zákopech

Argo © 2015

Texts © Pavla Horáková, Jiří Kamen and heirs, 2015

Photos © Heirs — Antonín Fric, heirs — Jaroslav Janda, heirs — Antonín Janota, heirs — Jaroslav Jíra, heirs —

Konrád Kuchynka, heirs — Jaroslav Matějů, heirs — Josef Müller, heirs — František Perna,

heirs — Bohumil Sperling, heirs — Karel Stuchl, heirs — Antonín Záruba, Československá obec legionářská, Anna Herbenová, Jiří Charfreitag

ISBN 978-80-257-1675-5 (váz.)

ISBN 978-80-257-17- (e-kniha)

Předmluva

„Je tomu pět let, co jsem pročítala válečné paměti svých pradědů, kteří bojovali na italské frontě, a říkala si, kolik takových dokumentů se asi dodnes nachází v českých rodinách. Blížilo se sté výročí vypuknutí první světové války a s ním jedinečná a možná poslední možnost dostat tato svědectví na světlo světa. Začala jsem se vyptávat ve svém okolí a ukázalo se, že řada rodin písemnosti po předcích nejen opatruje, ale někteří potomci vojáků texty i fotografie převedli do digitální podoby, či z nich dokonce sestavili knihy a v omezeném nákladu sami vydali. Prání autorů písemností, aby jejich díla nezapadla, nezřídka dokládají i poznámky, jako ,bude-li tyto mé zápisky někdo číst‘ nebo ,měly-li by býti tyto paměti jednou vydány‘.“

Pavla Horáková

„Moje ,cesta k první světové válce‘ začala už v čase mého dětství, kdy mi můj dědeček z matčiny strany ukazoval svá rakousko-uherská válečná vyznamenání a jizvy na nohách pocházející z ruského zajetí. Způsobily je vlčí zuby. Dědeček byl pravňukem francouzského vojáka, kterého Napoleon nechal po bitvě u Slavkova na Moravě, aby si tam vyléčil zranění a pak se vrátil domů. Pradědeček mého dědečka zůstal na Moravě. Válečná angažmá rodiny mé matky mě naštěstí minula.

Před několika lety jsem se náhodou dostal ke korespondenci Česky Fandy a Italky Liny. Seznámily se jako holky během války v české Sobotce, kam bylo přesunuto několik rodin z italského Trentina, které tehdy patřilo k dunajské monarchii. V trentinských Dolomitech probíhaly boje. Fanda a Lina si česky dopisovaly bezmála celé dvacáté století. Z dopisů a z vyprávění příbuzných žen jsem pro rozhlas natočil dvoudílný dokument. Před třemi lety za mnou přišla Pavla s hromadou válečných deníků a dopisů. I já jsem začal mezi příbuznými a známými pátrat. Oslovili jsme posluchače Českého rozhlasu Vltava a připravili dvacetidílný cyklus pořadů sestavený z dopisů a deníků vojáků nazvaný Polní pošta. Ale hned od začátku naší spolupráce jsme uvažovali o knize. Rozhlasový pořad a kniha jsou úplně odlišné disciplíny. Kniha poskytuje jiné možnosti.“

Jiří Kamen

Knihu jsme sestavili z příběhů vojáků, kteří prošli několika lety válečného pekla, řadových vojáků, zdravotníků, důstojníků, svobodných, ženatých, otců od rodin. Někteří strávili mimo domov všech pět válečných let a legionáři ještě déle:

Jedenadvacetiletý zedník a stavitel **Antonín Záruba** z východočeského Maršova se s domovem rozžehnal v říjnu 1914 a po pobytech na Balkáně a východní frontě se vrátil domů až koncem roku 1918.

Třicetiletý četař zdravotního oddílu **Jaroslav Janda** je povolán v létě 1914 a po balkánské výpravě, srbském, italském a francouzském zajetí vstupuje do československé legie a vrací se do vlasti až počátkem roku 1919.

Holič a kadeřník z Dolního Cetna na Mladoboleslavsku **Josef Müller** rukuje v červenci 1914. Projde Balkánem, Maďarskem, ruskou frontou a mír ho zastihne v Itálii.

Desátník **Jaroslav Jíra**, v civilu divadelní ochotník a vášnivý čtenář české literatury, se dostavil k polní nemocnici 1/9 z Terezína v létě roku 1914. Prodělal tažení do Haliče. Válečný osud ho „zavál“ také do Albánie a do Chorvatska.

Také jedenadvacetiletý **Konrád Kuchynka**, který se stane v Itálii československým legionářem, absolvuje válku od začátku do konce. V jeho zápiscích čtenář ocení humorný odstup. Smysl pro humor je vlastní i dalším českým účastníkům velké války.

K hrdinům naší knihy se v roce 1916 přidává mladý dělostřelecký důstojník, inženýr a nadšený fotograf **Bohumil Sperling** z Brna. Do konce války projde východní a italskou frontou.

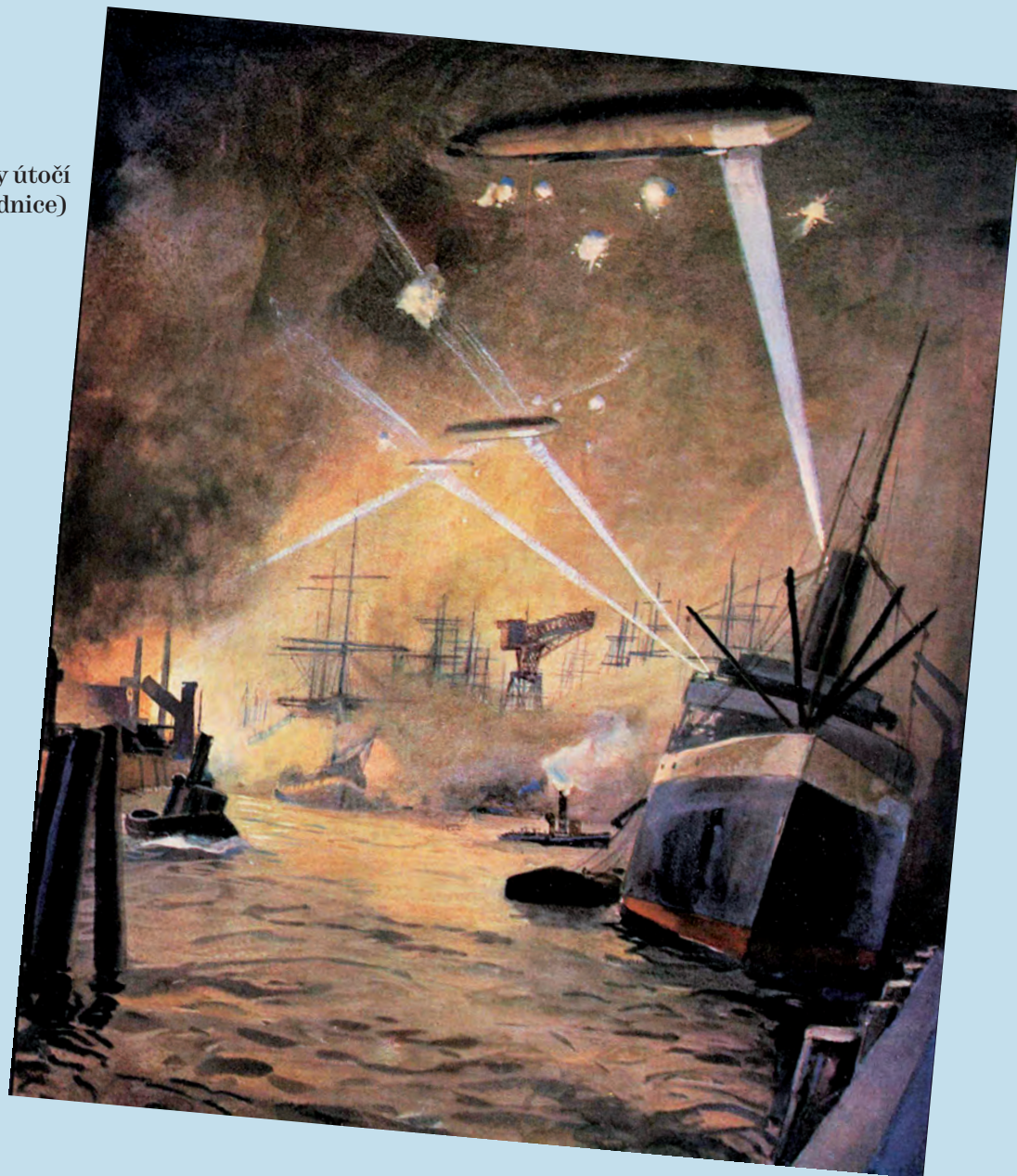
V roce 1916 začínáme sledovat i lyrický deník jednoročního dobrovolníka a nedávného maturanta **Jaroslava Matějů** z Kosmonos.

Ve stejném roce vstupuje do války **František Perna**, učitel a skladatel, který dlouhá léta stráví v ruském zajetí. Cenné je jeho svědectví o vraždění Arménů na konci války v Baku.

Vyprávění vojáků doplňuje svědectví o vnímání válečných událostí v zázemí z deníku novináře a politika Jana Herbena. V kratších epizodách se v knize objeví ruský legionář Karel Stuchl nebo patnáctiletá dívka, budoucí spisovatelka Jarmila Glazarová.

Kniha je chronologicky členěná podle válečných roků, jednotlivé oddíly prokládáme kratšími texty (básněmi, dopisy) a dobovými dokumenty, některé komentujeme. Tyto předěly uvádějí dobové *Diktáty dynasticko-vlastenecké z doby světové války pro školu obecnou a měšťanskou*. Obsahy diktátů oslavujících monarchii, a především císaře a jeho rodinu, vytvářejí zvláštní napětí ve srovnání s dokumenty a svědectvími vypovídajícími o tragice, ale i absurditě válečných událostí na frontě i v zázemí. V jednotlivých kapitolách se věnujeme stravování na bojištích i doma a hledání potravinových náhražek, poznávání cizích kultur, zavádění nových zbraní

Zeppeliny útočí
(dobová pohlednice)

(například letadel, vzducholodí, otravných plynů), zapojením zvířat do válečných operací, nemocem a zraněním, milostným vztahům přesahujícím hranice mezi frontou a domovem, dezinformační kampani související s pašováním francouzského zlata do Ruska přes naše území, špionážním aférám, procesům s velezrádci – budoucími československými politiky, sbírání kopřiv, ze kterých se tehdy vyráběly vojenské uniformy, či fotbalovým zápasům během válečného tažení.

Komičnost, grotesknost i skurilnost některých pasáží válečných příběhů v podání našich kronikářů může svým charakterem i způsobem vyprávění připomínat Haškova Švejka. V kompozici knihy lze najít i jistou podobnost s pikareskním románem: proud vyprávění válečných historek, příběhů, pozorování našich postav přeruší odbočky, zastavení, pohledy z jiné strany a žánru, aby se za chvíli vyprávěcí proud navrátil do svých souřadnic.

PH a JK

Völkerkrieg
□ 1914 □
„On Treue fest“

28. června spáchá v Sarajevu mladý bosenský Srb Gavrilo Princip atentát na rakousko-uherského následníka trůnu arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este. O měsíc později, 28. července, vyhláší Rakousko-Uhersko válku Srbsku. V následujících třech dnech mobilizují Rusko, Rakousko-Uhersko a Německá říše. 1. srpna mobilizuje Francie a Německo vyhláší válku Rusku. 2.–3. srpna mobilizuje Velká Británie. 2. srpna Němci obsazují Lucembursko, 3. srpna vyhláší válku Francii a nato vstupují do Belgie. Velká Británie vyhláší Německu válku. 4. srpna Rusové překračují německé hranice a zahajují bojové operace ve východním Prusku. 6. srpna vyhláší Srbsko válku Německu a Rakousko-Uhersku Rusku. 7. srpna se do války proti Rakousku-Uhersku zapojuje Černá Hora. 12. srpna vyhláší válku Rakousko-Uhersku Francie a Velká Británie. Rakousko-Uhersko vyhláší 28. srpna válku Belgii. V srpnu vzniká v Rusku Česká družina a ve Francii rota Nazdar. 6.–11. září je v první bitvě na Marně zastavena německá ofenzíva. Až do konce války se na západě vedla válka zákopová. V říjnu se koná proces s účastníky atentátu na následníka trůnu. Gavrilo Princip je 28. října odsouzen rakouským soudním dvorem v Sarajevu ke dvaceti letům vězení. V říjnu po první bitvě u Ypres zaznamenává Velká Británie ztrátu asi padesáti tisíc vojáků. V týchž dnech turecká armáda bombarduje ruské černomořské přístavy. Rusko, Francie a Británie vstupují s Osmanskou říší do válečného stavu. Poprvé od roku 1901, za celou dobu své existence, není udělena Nobelova cena míru.

Vyhláška.

Prohlídka domobranců. Landsturm musterung.

Prohlídka domobranců, narozených roku 1894, a domobranců roku 1893 a 1892 narozených, pokud o nich byl učiněn při odvodu 1914 nález „odstavití“, koná se v Praze **od 1. do 20. října 1914** a to v hostinských místnostech na „Střeleckém ostrově“ vždy o 8. hodině ráno.

K této prohlídce nechť dostaví se všichni shora zmínění domobrancí, kteří se **zdržují** v král. hlav. městě Praze a to:

a) do Prahy příslušní,				
roku 1894 narození	začít. písmeno	A až	Ch	dne 1. října 1914
" " "	" "	J až	O	" 2. " "
" " "	" "	P až	U	" 3. " "
" " "	" "	V až	Ž	" 4. " "
roku 1893	" "	A až	J	" 4. " 1914
" " "	" "	K až	Ž	" 5. " "
roku 1892	" "	A až	L	" 6. " 1914
" " "	" "	M až	Ž	" 7. " "

b) do Prahy nepřislušní,				
roku 1894 narození	začít. písmeno	A až	F	dne 8. října 1914
" " "	" "	G až	J	" 9. " "
" " "	" "	K až	L	" 10. " "
" " "	" "	M až	Q	" 11. " "
" " "	" "	R až	S	" 12. " "
" " "	" "	T až	Ž	" 13. " "
roku 1893	" "	A až	B	" 13. " 1914
" " "	" "	C až	J	" 14. " "
" " "	" "	K až	O	" 15. " "
" " "	" "	P až	S	" 16. " "
" " "	" "	T až	Ž	" 17. " "
roku 1892	" "	A až	G	" 17. " "
" " "	" "	H až	K	" 18. " "
" " "	" "	L až	S	" 19. " "
" " "	" "	S až	Z	" 20. " "

Rozhodný jest tudíž **pobyt** v obci, nikoliv domovská příslušnost.

Domobranecká legitimace budiž přinesena k prohlídce spolu s osvědčením o domobranecké prohlídce. **Domobraneckou legitimaci oddělu pouze komise prohlídky.**

K prohlídce nechť se dostaví všichni shora uvedení domobrancí přesně.

Obsílky se nevydávají.

Jestliže někdo ze shora označených domobranců nemůže se dostavit k prohlídce domobranecké **pro nepřekonatelné překážky**, má se dostavit k dodatečné komisi prohlídkové.

Dodatečné komise prohlídkové pro král. hlav. město Prahu konají se dne 16. listopadu a 15. prosince 1914 v Praze rovněž v hostinských místnostech na Střeleckém ostrově o 8. hodině ráno.

Také k dodatečné prohlídce **nevydávají** se pravidelně žádné zvláštní obsílky.

Ti, kteří se nedostaví k prohlídce, oznámí se dle § 4. zák. ze dne 28. června 1890, čís. 137 ř. z. nejbližšímu zeměbraneckému soudu a mohou býti potrestáni vězením od jednoho až do tří měsíců, po případě, jestliže zaviněné opoždění trvá déle než 8 dní, žalářem od 6 měsíců až do dvou let.

Die Musterung der im Jahre 1894 geborenen Landsturmpflichtigen, dann der in den Jahren 1893 und 1892 geborenen Landsturmpflichtigen, soweit über sie bei der Stellung des Jahres 1914 der Beschluss „Zurückzustellen“ gefasst worden ist, findet in Prag **vom 1. bis zum 20. October 1914** und zwar in den Restaurationslokalitäten am „Střelecký ostrov“ jedesmal um 8 Uhr früh statt.

Zu dieser Musterung haben alle oberwähnten Landsturmpflichtigen zu erscheinen, die sich in der königl. Hauptstadt Prag **aufhalten** und zwar:

a) die nach Prag heimatstutzändigen,				
im Jahre 1894 geborenen,	Anfangsbuchstabe	A bis	Ch	am 1. October 1914
" " "	" "	J bis	O	" 2. " "
" " "	" "	P bis	U	" 3. " "
" " "	" "	V bis	Ž	" 4. " "
im Jahre 1893	" "	A bis	J	" 4. " 1914
" " "	" "	K bis	Ž	" 5. " "
im Jahre 1892	" "	A bis	L	" 6. " 1914
" " "	" "	M bis	Ž	" 7. " "

b) die nach Prag nicht heimatstutzändigen,				
im Jahre 1894 geborenen,	Anfangsbuchstabe	A bis	F	am 8. October 1914
" " "	" "	G bis	J	" 9. " "
" " "	" "	K bis	L	" 10. " "
" " "	" "	M bis	Q	" 11. " "
" " "	" "	R bis	S	" 12. " "
" " "	" "	T bis	Ž	" 13. " "
im Jahre 1893	" "	A bis	B	" 13. " "
" " "	" "	C bis	J	" 14. " "
" " "	" "	K bis	O	" 15. " "
" " "	" "	P bis	S	" 16. " "
" " "	" "	T bis	Ž	" 17. " "
im Jahre 1892	" "	A bis	G	" 17. " 1914
" " "	" "	H bis	K	" 18. " "
" " "	" "	L bis	S	" 19. " "
" " "	" "	S bis	Ž	" 20. " 1914

Entscheidend ist daher der **Aufenthalt** in einer Gemeinde nicht die Heimatsberechtigung.

Das Landsturmlegitimationsblatt ist sammt dem Landsturm musterungsscheine zur Musterung mitzubringen. **Die Abtrennung des Landsturmlegitimationsblattes erfolgt nur durch die Musterungskommission.**

Zur Musterung haben alle obgenannten Landsturmpflichtigen pünktlich zu erscheinen.

Vorladungen werden **nicht** ausgegeben.

Wenn jemand von den obbezeichneten Landsturmpflichtigen durch **unüberwindliche Hindernisse** abgehalten ist, vor der Landsturm musterung zu erscheinen, so hat er sich einer Nachmusterungskommission vorzustellen.

Die Nachmusterungskommissionen für die königl. Hauptstadt Prag finden am 16. November und 15. Dezember 1914 in Prag ebenfalls in den Restaurationslokalitäten am „Střelecký ostrov“ um 8 Uhr früh statt.

Auch zur Nachmusterung wird in der Regel keine besondere Vorladung ausgegeben. Jene, welche zur Musterung nicht erscheinen, werden nach § 4 des Gesetzes vom 28. Juni 1890 R.-G.-Bl. Nr. 137 dem nächsten Landwehrgerichte angezeigt und können mit Arrest von einem bis zu drei Monaten, bzw. wenn das schuld bare Versäumnis über acht Tage dauert, mit Kerker von sechs Monaten bis zu zwei Jahren bestraft werden.

Magistrát král. hlav. města Prahy.

dne 20. září 1914.

Starosta :

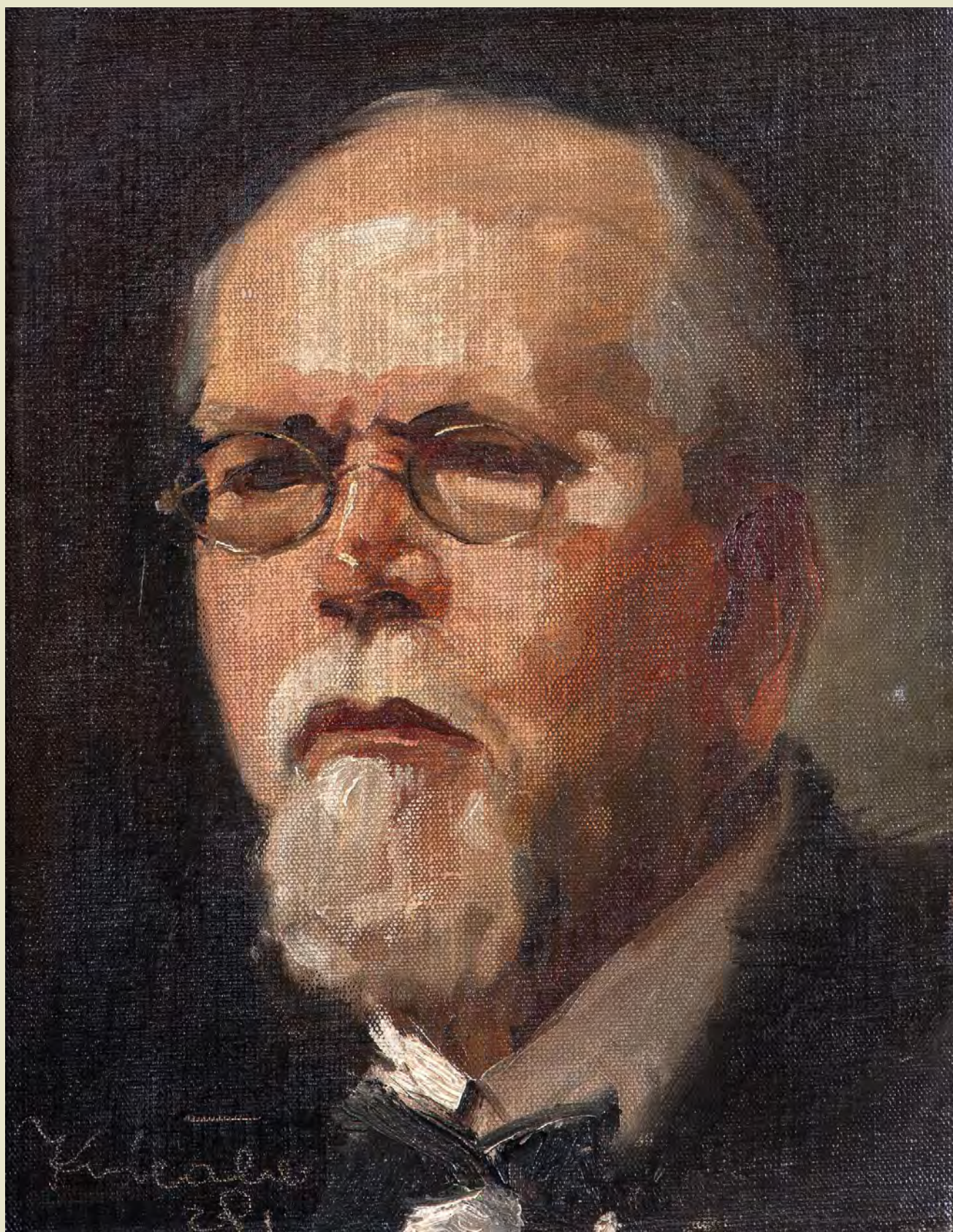
Dr. Groš.

Nástup v kasárnách (dobová pohlednice)

Rok 1914 v denících a vzpomínkách

Novinář **Jan Herben** ve svém *Válečném deníku* nastiňuje svou teorii plánu na válku zavražděného následníka trůnu Františka Ferdinanda, podle Herbena chtěl Ferdinand napadnout vilémovské Německo. Desátník **Jaroslav Jíra** z polní nemocnice 1/9 z Terezína dostává před odchodem na frontu legitimační kapsle – úmrtčí lístky. Legionář **Konrád Kuchynka** píše o „vychloubalcích“, kteří si myslí, že Srbsko utlučou čepicemi. Dvaatřicetiletý holič a kadeřník **Josef Müller** z Dolního Cetna u Mladé Boleslavi rukuje 27. července ráno a je vyslán bojovat na východní frontu. Jedenaadvacetiletý **Antonín Záruba** z Maršova u Úpice rukuje v říjnu. Loučí se se svou milou Boženkou a posílá jí pohlednice z výcvikového tábora v Údlících u Chomutova. Ve stejnou dobu je povolán i třicetiletý četař zdravotního oddílu **Jaroslav Janda**. Po krátkém pobytu v Albrechtských kasárnách v Praze na Smíchově odjíždí na srbskou frontu. Se svou jednotkou se několik měsíců pohybuje Bosnou a počátkem prosince se přesouvá za hranici do Srbska. Brzy nato se ve Valjevu dostává do srbského zajetí a slaví první Vánoce ve válce. Na svatou Annu začíná psát své *Zápisky z války se Srbskem 1914* třiaadvacetiletý svobodník **Antonín Frie** z Ledčic na Podřipsku. V srpnu odjíždí na srbskou frontu. Číslici následujícího letopočtu už do deníku nepřipíše.

Jan Herben na portrétu Čenka Kvíčaly

„Masaryk odjel dnes do Italie. Snad se nevrátí“

**Z Válečného deníku Jana Herbena,
českého politika, spisovatele,
novináře a člena Maffie**

28. července 1914

Válka! Přerušuji samozřejmě dovolenou a jedu do redakce. V Benešově na nádraží jsem viděl odjezd vojáků do pole. Scény srdcervoucí a dojmy drásavé. Slzy se derou do očí...

7. srpna

Plány politické a válečné měl následník (František Ferdinand) katastrofální. Prvotní jeho plán byl útok na Balkán. Pokořit Srby a anektovat zemi. Potom se obrátit proti Maďarům. Czernin měl na starosti získat velikými sliby Rumuny uherské. Slováky vedl Milan Hodža, který býval častým hostem na Belvederu i na Konopišti. Hodža má snad i něco písemného v ruce, nějaký slib. Slováci plakali, když přišla zpráva o atentátu v Sarajevě. Také na získání Charvátů měl svůj plán.

Takto zesílené Rakousko mělo pak vést smrtelnou ránu proti Vilémovi II. Ten hrál v plánech konopištských úlohu hloupého Honzy. Že jím není, rozumí se samo sebou. Přátelé hleděli napálit jeden druhého. Vilém II. žene se do války z pohnutek nečistých. Docela podoben je Nikolaji Nikolajeviči. Ve spekulacích obchodních naběhl židům, ztratil všechno jmění, je zadlužen na Konopišti třemi a císaři jedním a půl milionem korun. Myslí, že si jinak nepomůže než válkou. Zadlužen je po krk. (S ním zachvátil úpadek také Egona Fürstenberga; židé nechali mu roční důchod jen 480.000 korun na šedesát let, jinak všechna panství jsou v tiché sekvestraci.) Proti Vilémovi získal následník katolickou šlechtu bavorskou, zejména jsem si zapamatoval mezi nimi Hohenloha. Vilém byl na Konopišti sice s pompou vítán, ale nenáviděn.

9. srpna

Dnes v neděli po 10. hodině ráno viděl jsem cestou do redakce manifestaci pro válku. Houf židovských kluků napřed, uprostřed sem tam starší člověk, jenž aranžoval výkřiky, teprve na závěr něco starších židů. Dva hoši v čele zástupu nesli černožlutý a běločervený prapor, sešité k sobě, a aby symbol byl ještě znatelnější, šli za praporem druzí dva hoši, kteří se drželi za ruce: patrně jeden český a jeden německý žid. Když šli mimo naši redakci ve *Zlaté huse*, zpívali Kde domov můj. Patrně střídali také české písně s německými. Nemohl jsem vydechnout, vida tento nejbojovnější rakouský kmen.

Císařové Vilém a František Josef I. na dobové pohlednici

Dnes přinesly všechny ranní noviny raport o manifestaci, která byla uspořádána v sobotu večer. Tuto manifestaci pořádala sama policie pomocí svých detektivů, bordelářů a podobných lidí. Primátor dr. Groš k nim řečnil ze staroměstské radnice, také německy.

3. září

Říká se, že pruskou válku roku 1866 vyhrál německý *Schulmeister*. Vojnu roku 1914 prohraje německý profesor. Mnoho let smáli se Prušáci ztřeštěností Viléma II. Když pletl se do literatury, výtvarnictví, hudby, byl předmětem karikatur. Jeho pověstná básnická slátanina *Sang an Egir* byla dosazena berlínským šenkýřem na jídelní lístek jako *Kaiserschmarn*. Ještě když z výpravy do Palestiny psal, jak Bůh mu dává krásné dni, a vůbec když mluvil o sobě jako o polovičním božstvu, rozčilovali se slušní lidé pohoršením. A najednou němečtí profesori z toho třeštění udělali filosofickou soustavu a cvičili v ní mládež. Co dělal Vilém, bylo Němcům zjevením, až ho uznali za skutečné božstvo. Jeho i celou rodinu. A když měli nejvyššího boha na Olympu, dostavili se i menší bohové, a celý národ německý je shromaždištěm božstev, národ vyvolený.

11. října

Nedělní příloha pro mládež, kterou vydává ke svému číslu *Prager Tagblatt*, jmenuje se *Illustrierte Jugend Zeitung*. Dnes jsem si jí náhodou povšiml. Celý obsah byl